

מחירן של גופות ברצועת עזה

דן ברא"ז

לא נעים לדבר על זה אבל אין ברירה. בישראל השתרשה מוסכמה לפיה המתים נמנים עם מניין החטופים (המספר 136 שמפורסם בעת כתיבת שורות אלו כולל לפחות 29 מתים), בהפגנות למען החטופים מקריאים את שמות המתים יחד עם שמות החיים, ולפי הפרסומים נראה שלפחות שניים מחיילנו, גל איזנקוט ואיל ברקוביץ', איבדו את חייהם במבצע לחילוץ גופות. אך חשיבותה המוסרית של גופה אינה כמו של אדם חי ואנחנו צריכים להפסיק להתייחס אליהם באותו האופן.

ערכה של גופה

מה ערכה של גופה? גופה היא מה שנשאר מגופו של אדם שכבר מת. הגופה לא תחשוב יותר שום מחשבה, היא לא תחבק, לא תאהב ולא תשתתף בשום דבר מהדברים שבגללם אנחנו מעריכים חיי אדם. לכן אנחנו מדברים על מי שמת כמי שכבר איננו, למרות שהגופה עדיין קיימת. ההתייחסות הציבורית אל גופות כאל אנשים חיים, למשל בקמפיין "להחזיר את הנהדרים" המתייחס לחללים אורון שאול והדר גולדין או כשכוללים במניין החטופים את המתים, מעודדים אותנו לאמץ אשליות. אי אפשר להחזיר לא את אורון שאול ולא את הדר גולדין ולא את אף אחד מהאנשים שמתו וגופותיהם נחטפו לעזה. הם לעולם לא יחזרו. הדבר היחיד שניתן לעשות הוא להעתיק את מקום קבורתם לישראל.

עד כמה חשוב להעתיק את מקום קבורתם? לאנשים שונים רגשות ואמונות שונות בנוגע לחשיבות מקום הקבורה. באופן אישי, פחות משנה לי מה יקרה לגופה שלי לאחר שאמות, וגם לא לגופות אהוביי. הייתי מעדיף שיזכרו אותי דרך דברים אחרים שיקרים לי, כמו דברים שכתבתי וזיכרונות משותפים. לא כולם מרגישים כמוני, אני מבין את זה ולכן אתייחס לתפיסות אחרות הנוגעות לקבורה. אני סבור שגם למי שאופן הקבורה חשוב להם, חשיבות זו לא מתקרבת לחשיבותם של המחירים האופייניים של פעולות לחילוץ גופות.

תפיסה אחת שיש לגבי ערכה של הקבורה היא שהקבר ממלא צורך רגשי עבור קרובי המת שנותרו בחיים. טקס הקבורה עוזר לעכל את האובדן. הקבר והמצבה הם מקום שאפשר ללכת אליו ולזכור את המת. תפיסה אחרת שמושרשת מאוד בתרבות שלנו, רואה בקבורה חשיבות עבור האדם שמת. מקום קבורת הגופה ואופן הטיפול בו נתפסים כדרך לכבד את המת. מצב שבו הגופה בידי אויב הוא מצב שמבזה את המת, והעסקת מקום הקבורה לישראל היא דרך להחליף את הביזיון בכבוד. אני לא מזלזל לא בצרכים רגשיים ולא בכבודם של המתים. השאלה היא אלו מחירים ראוי לשלם בשבילם.

טענה אחרת היא שחשוב לחלץ גופות לא רק בשביל קרובי המת או כבוד המת, אלא בשביל לחזק את המורל. למשל, יש הטוענים שלחיללים חשוב להאמין שהצבא יעשה מאמץ להשיב אותם מהשבי בכל מצב ובכל מחיר ושללא האמונה הזו קשה להם יותר להילחם. לכן, בשביל לשמור על המורל של החיילים, חשוב להחזיר גופות מהשבי. הייתי חייל קרבי בסדיר ובמילואים וקשה לי להזדהות עם המחשבה הזו. הייתי רוצה שיבואו להציל אותי כל עוד אני בחיים. אבל את מה שנשאר ממני אחרי שאני כבר לא קיים? קשה לי להאמין שישנם חיילים רבים שהמחשבה על הפקרת גופתם תקשה עליהם עד כדי סיכון חיים להם ולמי שתלויים בהם.

המחירים הרלוונטיים

אל מול החשיבויות שיכולות להיות להשבת גופות יש להציב את המחירים שנשלם על כך בהקשר הנוכחי. הסיסמה "אין מחיר לחטופים" היא אשליה. לצערנו, במציאות שחמאס מייצר לנו יש מחירים להשבת חטופים וגופות ולא כל מחיר נכון לשלם. ברצועת עזה, אלא אם כן כוח צבאי נתקל בגופה בדרכו למשימה אחרת, מחיריהן של פעולות יזומות להחזרת גופות הם מחירים קשים שמשלמים אנשים חיים. לרוב, לא מדובר רק בתשלום כספי או במאמץ גופני לחפור באדמה ולחלץ את הגופה, וגם לא בויתור על כבוד. שתי הדרכים העולות על הפרק הן או לשלוח מבצע צבאי לחילוץ גופה, או להתמקח עם ארגון הטרור ולהציע להם בתמורה לגופה משהו ערך עבורם. במציאות שלנו, שתי האפשרויות כרוכות במחירים גבוהים מדי.

במבצע צבאי חיילים מצויים בסכנה ממשית למות או להיפצע לכל חייהם. האם כחיילים הייתם מוכנים שחבריכם ישלמו בחייהם רק בשביל לחלץ את גופתכם? הדרכים היחידות להקטין סיכונים לחיילים כרוכות בהגדלת סיכונים לאוכלוסייה האזרחית בעזה על ידי הפגזות וירי שהורגים, פוצעים ופוגעים. אלו פגיעות אנושות באנשים חיים.

גם משא ומתן עם ארגון טרור כרוך בסיכונים ממשיים לאנשים חיים. כל משא ומתן עם ארגון טרור מחזק את ארגון הטרור ומעודד אותו להרוג ולחטוף שוב. חשוב מכך, הדרישות של ארגוני הטרור כרוכות כמעט תמיד בסיכונים ממשיים. שחרור אסירים מסוכן הן משום שהאסירים, אם בצדק נכלאו, מסוכנים לציבור והן משום שזה מסיר הרתעה. מאידך, כליאת אנשים שאינם מסוכנים רק על מנת לשמש כקלפי מיקוח דורשת הצדקה חזקה. זה לא דבר שאפשר לעשות רק בשביל צורך רגשי או כבוד המת.

דרך אחרת לנהל משא ומתן עם ארגון טרור הוא לעשות כנגדם או כנגד אזרחי עזה פעולות צבאיות שיפעילו עליהם לחץ עד שיהיו מוכנים למסור גופות בתמורה להפסקת אש. למשל, להפציץ בתים ובניינים. אך בפעולות כאלו מוצאים להורג אנשים ללא משפט, ונפגעים באופן קשה שכניהם הבלתי מעורבים. אלו פעולות שאולי ניתנות להצדקה בכדי למנוע רעות גדולות יותר, אבל זה לא עניין של מה בכך. נדרשת הצדקה מוסרית מאוד משמעותית בכדי לנקוט בפעולות כאלו. קבורת גופות אינה בליגה הזו.

בין אם מדובר בחשיפת ישראלים לסכנות משמעותיות של מוות וסבל, בין אם מדובר בחשיפת פלסטינים לסכנות של מוות, סבל, וכליאה שלא בצדק, אלו מחירים גבוהים מאוד. העתקת מיקומה של גופה, אפילו אם יש בכך ערך רגשי או כבוד למת, מתגמדת אל מול סכנות משמעותיות כל כך לאנשים חיים. הערכים האלו הם לא מאותה הליגה.

קדימויות בשימוש בקלפי מיקוח

נניח שהיה לנו משהו שהיינו יכולים להציע לארגון הטרור שהוא מצד אחד משהו שהם מוכנים תמורתו להשיב גופה ומצד שני הוא לא כרוך בסבל ומוות ברמה של המחירים האחרים שעסקנו בהם. למשל, גופות של פעילי טרור שאנחנו יכולים להעביר לארגוני הטרור בתמורה לגופות ישראלים. גם אז בהקשר של עזה, לא ברור שיש להשתמש בקלפי מיקוח כאלו בשביל להחזיר גופות. אנחנו מוכרחים לחשוב על העלויות האלטרנטיביות של עסקה כזו, כלומר על החלופות שנונחו בגינה. עבור כל דבר שהוא יקר לארגוני הטרור שאנחנו מחזיקים, אנחנו

צריכים לבדוק קודם אם אפשר להשתמש בו כקלף מיקוח לצרכים חשובים יותר של אנשים חיים. למשל, כדי להעביר תרופות לחטופים.

המציאות הקשה היא שפעולות, צבאיות ומדיניות, לחילוץ מתים מרצועת עזה כרוכות בסיכונים ובמחירים בלתי נסבלים לאנשים חיים. לטובת החיים, אין לנו ברירה אלא לוותר על פעולות המכוונות להשבת גופות המתים ולמצוא דרכים אחרות לכבד ולזכור אותם.

** הכותב הוא מרצה בכיר במחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת בר-אילן.*